

Найдьон Юліана Олегівна – доктор юридичних наук, професор,
проректор з наукової роботи Національної академії
Служби безпеки України
м. Київ, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1399-1643>
olegpeilyukh@gmail.com

Пелюх Олег Сергійович – доктор юридичних наук,
начальник наукової лабораторії науково-організаційного центру
Національної академії Служби безпеки України
м. Київ, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1076-0471>
yanaidon@ukr.net

DOI: <https://doi.org/10.17721/2413-5372.2024.1-2/150-159>

Контрольно-перевірочні контррозвідувальні заходи: теоретико-правовий дискурс

Метою статті є започаткування наукової дискусії щодо запровадження в теорію забезпечення державної безпеки та її правозастосовну практику терміну «контрольно-перевірочні контррозвідувальні заходи», обґрунтування доцільності його застосування, визначення сутності та змісту КПКЗ, окреслення його загальних характеристик та істотних ознак.

В ході дослідження започатковано науково-практичну дискусію щодо введення в теорію та практику контррозвідувальної діяльності (далі – КРД) нового поняття – «контрольно-перевірочні контррозвідувальні заходи» (далі – КПКЗ), що має замінити радянський термін «фільтраційні заходи», остаточно дискредитований антигуманними і злочинними діями російських спецслужб на тимчасово окупованих українських територіях.

На сьогодні фільтраційні заходи, що проводяться російськими окупаційними силами, супроводжуються жорстоким поводженням, катуваннями, погрозами страти, розлученням батьків з неповнолітніми дітьми у фільтраційних таборах та іншими приниженнями людської гідності, які демократичною світовою громадськістю, міжнародними правозахисними організаціями та лідерами провідних світових держав сприймаються як синоніми свавілля, порушення прав та свобод людини, нехтування положеннями міжнародного гуманітарного права. Відтак, на сьогодні вкрай актуальним вбачається запровадження нового терміну, який би відбивав найбільш характерні елементи фільтрації та сприяв позбавленню української контррозвідувальної теорії від успадкованих з радянських часів термінів і понять, скомпрометованих брутальними порушеннями прав людини спецслужбами РФ.

Автори вважають КПКЗ найбільш вдалим терміном для заміни дефініції «фільтраційні заходи» в діяльності контррозвідувальних підрозділів СБ України, визначаючи їх як дії співробітників контррозвідувальних підрозділів, що здійснюються у формі перевірки осіб (окремих їх категорій) на контрольно-пропускних пунктах або певних територіях, спрямовані на виявлення фактів або ознак розвідувально-підривних, терористичних, диверсійних та інших протиправних посягань, віднесених до компетенції СБ України, та причетних до них осіб.

При цьому наголошується на контррозвідувальному характері цих контрольно-перевірочних заходів, які розглядаються авторами як складова контррозвідувального пошуку та елемент забезпечення контррозвідувального режиму в державі.

Окрему увагу в даній публікації приділено дослідженню етимології КПКЗ, сформульовано їх основні завдання, визначено окремі особливості тактики їх проведення.

Ключові слова: контррозвідувальна діяльність, контрольно-перевірочні контррозвідувальні заходи, контррозвідувальні заходи, фільтрація, фільтраційні табори, фільтраційні заходи, Служба безпеки України.

Вступ

Широкомасштабне вторгнення російських військ в Україну та окупація значної частини нашої держави, що супроводжується безпрецедентною активністю ворожих спецслужб, призвели до суттєвого збільшення потоку внутрішньо переміщених осіб (далі – ВПО), зростання кількості військовополонених держави-агресора, значно збільшили ризики державної безпеки, обумовлені проникненням на контрольовану українською владою територію диверсійно-розвідувальних груп та інших осіб, що створюють загрози державній безпеці України.

Водночас, на звільнених Збройними силами України (далі – ЗСУ) раніше окупованих територіях залишилось чимало колаборантів та зрадників, яких спецслужби ворога продовжують використовувати у розвідувально-підривній діяльності на шкоду державній безпеці України. Така ситуація зумовлює необхідність значно посилити контррозвідувальний режим в державі та активізувати контррозвідувальний пошук на каналах переміщення основних груп населення.

Варто зазначити, що протидію розвідувально-підривній діяльності терористичних утворень «ЛНР/ДНР» та російських спецслужб органи та підрозділи СБ України розпочали ще в 2014 році, в рамках антитерористичної операції. Ця діяльність досить детально регламентувалась нормативно-правовими актами СБ України і передбачала, передусім, здійснення фільтраційних заходів, які розглядалися як один із елементів забезпечення контррозвідувального режиму в Україні. Втім, аналіз правозастосовної практики дає підстави висновувати, що фільтраційні заходи не мали класичної контррозвідувальної природи, а були скоріше універсальним засобом реалізації оперативно-розшукових завдань.

Після початку повномасштабної агресії російські спецслужби, що користуються аналогічною термінологією, своїми антигуманними і злочинними діями на окупованих українських терито-

ріях остаточно дискредитували терміни «фільтрація» та «фільтраційні заходи», які на сьогодні демократичною світовою громадськістю та лідерами провідних світових держав сприймаються як синоніми свавілля, приниження людської гідності, порушення прав та свобод людини, знущань та нехтування положеннями міжнародного гуманітарного права.

Схожої позиції дотримуються і провідні міжнародні правозахисні організації, зокрема Amnesty International, яка у низці своїх офіційних заяв визнавала «фільтрацію», що проводиться російською владою стосовно громадян України, «принизливою процедурою перевірки» або «глибоко образливою та принизливою практикою». Зокрема, правозахисниками встановлені непоодинокі випадки здійснення в організованих РФ «пунктах фільтрації» примусового фотографування та дактилоскопіювання цивільних громадян України, що проживають на окупованих територіях, вивчення інформації з їх мобільних телефонів, роздягання для виявлення можливих татуювань та проведення опитування протягом тривалого часу. За даними Amnesty International (2022) нерідко під час «фільтрації» траплялися випадки розлучення батьків з неповнолітніми дітьми, катувань та жорстоко поводження, залякувань, погроз стратою тощо, що є прямим порушенням міжнародного гуманітарного права.

Всі ці порушення констатувала у своєму виступі на засіданні Ради Безпеки ООН 7 вересня 2022 року посол США Лінда Томас-Грінфілд (2022), доповідь якої була побудована на звітах міжнародних правозахисних організацій, таких як Human Rights Watch, Організація з безпеки та співробітництва в Європі, Лабораторія гуманітарних досліджень Єльської школи охорони здоров'я тощо (Лінда Томас-Грінфілд, 2022).

Численні факти зухвалого порушення під час фільтрації прав українських громадян окупаційними військами не могли не вплинути на ставлення до цього терміну й в українському суспільстві.

Відомий правозахисник Євген Захаров (2024), розглядаючи у своїй статті аспекти цього явища, дає йому таке визначення «це насильницький, нерегульований процес з'ясування персональних даних затриманих людей, їхніх соціальних контактів, поглядів та ставлення до держави-окупанта, їхньої безпеки для влади чи служб держави-окупанта, а також їхньої готовності та згоди на співпрацю з владою або службами держави-окупанта. Мета її – виявлення людей з проукраїнськими поглядами, нелояльних до окупаційного режиму, зокрема тих, хто вважає себе українцями, відмовляється від отримання російського паспорта та хоче зберегти українське громадянство, та їх ізоляція чи навіть знищення» (Захаров, 2024).

Враховуючи викладене, та зважаючи на те, що, з моменту нормативно-правового врегулювання застосування СБ України фільтраційних заходів, в методах роботи національних спецслужб та в суспільно-політичній ситуації в Україні відбулися суттєві зміни, існує нагальна необхідність переосмислення теоретико-правових підходів до використання таких контроверсійних термінів у правозастосовній практиці національної спецслужби.

Про важливість відмови від вживання «фільтрації» як пострадянського терміну з каральним присмаком, йшлося, зокрема, й на зустрічі Голови СБ України В. Малюка з Президентом України (Геронтьєва, 2022).

Отже, на сьогодні вкрай актуальним вбачається започаткування наукової дискусії щодо нового терміну, який би більш коректно та політично неупереджено відбивав сутність та зміст перевірки контррозвідувальними підрозділами СБ України (або представниками інших державних органів в інтересах контррозвідки) окремих осіб (їх обмежених контингентів або груп) на контрольно-перепускних пунктах з метою виявлення серед них осіб, що становлять оперативний інтерес для цих підрозділів,

відповідно до функцій і завдань, що покладаються на них законодавством.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Розгляду теоретичних, правових та організаційних засад КРД присвячені наукові праці І.В. Авдошина, В.В. Крутова, О.Р. Лебедева, Г.В. Новицького, В.Г. Пилипчука, П.С. Підгайного, М.А. Погорецького, М.Л. Погребицького, Д.М. Прокоф'євої-Янчиленко, І.М. Рижова, В.С. Сідака, М.П. Стрельбицького, І.В. Слюсарчука, М.О. Шиліна, В.М. Шлапаченка, О.М. Юрченка та інших, які лягли в основу цієї статті. Водночас, аналіз наукового доробку зазначених науковців свідчить про фрагментарність дослідження проблем теоретичного визначення та правового унормування фільтраційних заходів, недостатню розробленість підходів до удосконалення відповідного понятійного апарату, що зумовлює необхідність продовження наукових розвідок.

Мета і завдання дослідження

Метою цієї статті є впровадження у теорію забезпечення державної безпеки нового терміна «контрольно-перевірочні контррозвідувальні заходи», ініціювання щодо цього поняття наукової дискусії та використання у правозастосовній практиці. Під час дослідження необхідно проаналізувати сутність і зміст КПКЗ, обґрунтувати доцільність його використання, а також визначити його загальні характеристики та основні ознаки.

Для досягнення визначеної мети поставлено такі завдання:

- 1) здійснити аналіз існуючих теоретичних концепцій і правозастосовних практик, що застосовуються у сфері забезпечення державної безпеки для позначення досліджуваного явища, з метою виявлення місця та ролі в ній КПКЗ;
- 2) обґрунтувати доцільності застосування терміна КПКЗ в теорію та практику забезпечення державної безпеки, зокрема, обґрунтувати його необхідність для покращення ефективності контррозвідувальної діяльності;

3) визначити загальні характеристики та істотні ознаки КПКЗ.

Матеріали і методи

Для досягнення поставленої мети застосовано діалектичний метод пізнання явищ об'єктивної дійсності, загальнонаукові методи дослідження – теоретичні логічні методи (аналіз, синтез, індукція, дедукція, аналогія), емпіричні та спеціальні юридичні методи – формально-логічний, порівняльно-правовий, структурно-організаційний та структурно-функціональний.

Виклад основного матеріалу

Підґрунтям становлення та розвитку будь-якої науки, й теорія забезпечення державної безпеки не є тут виключенням, є наявність її інструментарію, яким виступає актуальний понятійно-категоріальний апарат. Це забезпечується систематичним узагальненням практики існування досліджуваного явища чи процесу, зокрема такого, як контррозвідувальна діяльність органів СБ України. Ґрунтовне теоретичне забезпечення КРД має базуватись на системі чітких, глибоко аргументованих понять та категорій – результатів відповідних наукових досліджень, та знаходити подальше закріплення в нормативно-правових актах. Відтак, вироблення нового, більш відповідного сучасній оперативній обстановці поняття є складовою теоретико-правового забезпечення протидії Службою безпеки України загрозам державній безпеці, має не лише наукову актуальність, що сприятиме розробці теорії забезпечення державної безпеки, а й практичну, яка полягає у потребі визначення єдиного підходу до безпосереднього здійснення КРД, усвідомленні виконавцями її функціонального призначення, логіки, взаємозв'язку складових елементів.

Відсутність в Україні закону чи підзаконного нормативно-правового акту, який би визначав поняття фільтрації, зміст та порядок проведення фільтраційних заходів зумовлює різнобічне розуміння науковцями цих термінів.

Здебільшого українськими вченими фільтрація розглядається як елемент реалізації правоохоронної функції держави (Романюк, 2008, с. 64) або як особлива форма спеціальної правоохоронної діяльності, тобто діяльності спеціально уповноважених органів державної влади (спеціальних служб, оперативних підрозділів), яка має проводитися в рамках оперативно-розшукової діяльності уповноважених суб'єктів (Кузьмін, Борисова, 2008, с. 41). При цьому процедура фільтрації розглядається як здійснення цими органами системи гласних і негласних пошукових, розвідувальних та контррозвідувальних заходів із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів з метою пошуку і фіксації фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України, розвідувально-підривну діяльність спеціальних служб іноземних держав та організацій з метою припинення правопорушень та в інтересах кримінального судочинства, а також отримання інформації в інтересах безпеки громадян, суспільства і держави (Бантисhev, Кузьмін, Колосова, 2008, с. 16).

Натомість, виходячи з сутності та змісту дій співробітників контррозвідувальних підрозділів СБ України, що здійснюються у формі перевірки осіб (окремих їх категорій) на контрольно-пропускних пунктах або певних територіях, і які спрямовані на виявлення фактів або ознак розвідувально-підривних, терористичних, диверсійних та інших протиправних посягань, віднесених до компетенції СБ України, вбачається за доцільне визначити ці дії як «*контрольно-перевірочні контррозвідувальні заходи*» (КПКЗ).

Зауважимо, що термін «*контрольно-перевірочні заходи*» не є новелою для українського законодавства і застосовувався в нормативно-правових документах СБ України, зокрема, Тимчасовому порядку контролю за переміщенням осіб, транспортних засобів та вантажів (това-

рів) через лінію зіткнення у межах Донецької та Луганської областей (Тимчасовий порядок, 2015). Цей термін використовується також в нормативно-правових документах Державної податкової служби України (Лист), де ці заходи визначаються як комплекс дій уповноважених співробітників з організації та проведення перевірок фінансово-господарської діяльності платників податків (Лист, 2008).

З'ясуєте значення слів – і ви позбавите людство від половини суперечок, – стверджував відомий філософ Рене Декарт. Погоджуючись з ним, вважаємо, що дослідження будь-якого поняття (терміну) має будуватися на основі з'ясування етимології слів, застосованих у його визначенні, отже не зайвим буде розглянути й етимологію дефініцій, що аналізуються.

Термін «фільтрація» походить від латинського «filtrum» (Бурячок, Гнатюк), що означає «повість» та подається в довідковій літературі виключно в технічному аспекті, – як проціджування, пропускання рідин чи газів через фільтр з метою очистки, відділення нерозчинних домішок від розчину або крапель нерозчинних рідин від основної рідини (напр., нафти і олів від води) тощо (1979, с. 597). До того ж, цей процес передбачає обов'язкову наявність фільтру, як пристрою для очищення від непотрібних домішок. Тож, як бачимо, в контррозвідальній діяльності термін «фільтрація» використовується за досить умовною образною аналогією та не прив'язаний до первинного смислового значення терміну.

Контроль (Бурячок, Доценко) в українській мові вживається, зокрема, у значенні нагляду за кимось, чимось, а також як установа або організація, що здійснює такий нагляд або здійснює перевірку (1973, с. 271).

Слово «перевіряти» (Лагутіна, Ленець) тлумачний словник української мови наводить у таких значеннях: з'ясувати правильність, точність чого-небудь; переконатися в наявності або відсутності кого-, чого-небудь; випробувати,

розпитувати і т. ін. когось з метою з'ясування яких-небудь якостей, властивостей, знань і т. ін. Встановлювати правду, вірогідність і т. ін. чого-небудь; пересвідчуватися в чомусь, користуючись власним досвідом, спостереженнями; обстежувати що-небудь з метою контролю. Пересвідчуватися в точності виконання наказу, розпорядження і т. ін. (1975, с. 142).

Здійснювані контррозвідальними підрозділами СБ України контрольні-перевірочні заходи варто розглядати як заходи державного контролю спеціально уповноваженого суб'єкта, оскільки державний контроль – є однією з форм здійснення державної влади, що забезпечує дотримання законів та інших правових актів, що видаються органами держави. Здійснення державного контролю – одна з важливих функцій державного управління.

Основною формою контролю, що здійснюється органами СБ України, є перевірка, до прикладу, можливої причетності особи до діяльності спецслужб іноземних держав або у зв'язку з допуском осіб до державної таємниці чи стану режиму секретності в установах.

По суті, КПКЗ можна розглядати як елемент державного контролю, спрямованого на забезпечення належного стану контррозвідального режиму в державі.

Поняття «захід» (Гнатюк, Черторизька) є багатоаспектним і в різноманітних галузях знань розкривається з урахуванням специфіки досліджуваних явищ. В контексті нашої наукової розвідки «захід» – це організована дія або сукупність дій, що мають на меті здійснення чого-небудь (1972, с. 380), тобто виконання завдань КРД.

З аналізу понять «фільтраційні заходи» та «КПКЗ» очевидно, що останній термін коректніше передає особливості перевіркової роботи контррозвідальних підрозділів СБ України, оскільки фільтраційні заходи можуть здійснюватися з метою виявлення ознак будь-якої протиправної діяльності, а не тільки правопорушень, віднесених до компе-

тенції Служби, а суб'єктами їх проведення можуть виступати не лише контррозвідувальні підрозділи СБУ, а й інші правоохоронні органи та військові формування (зокрема Державна прикордонна служба, Національна поліція, Національна гвардія, Державне бюро розслідувань, ЗСУ). Крім того, фільтраційна діяльність передбачає реалізацію правоохоронними органами контрольно-перевірочних функцій не лише в рамках КРД, але й в інших ситуаціях, зокрема в умовах надзвичайної ситуації, вчинення терористичних актів, диверсій, організації масового переправлення осіб через державний кордон України, масових заворушень тощо і може здійснюватися всіма уповноваженими суб'єктами (не лише контррозвідувальними) у взаємодії, з урахуванням своєї компетенції. Основними категоріями осіб, що перевіряються, в таких випадках виступатимуть заручники (під час терористичного акту), нелегальні мігранти (під час масового переходу через державний кордон України), особи, які опинилися за нез'ясованих обставин у районі проведення антитерористичної операції тощо.

Очевидно, що у воєнний час, в умовах відкритого протистояння спецслужб, під час проведення фільтраційних заходів значно посилюється саме контррозвідувальна складова. Така перевірка здійснюється суб'єктами КРД переважно на спеціальних контрольно-пропускних пунктах (блок-постах) в інтересах контррозвідки. Відтак, визначення зазначених заходів як КПКЗ значно точніше відображає їх сутність.

Здійснення контррозвідувальних заходів (далі – КРЗ) з метою попередження, виявлення, припинення і розкриття будь-яких форм розвідувальної діяльності проти України прямо визначено в п. 4 ст. 24 Закону України «Про Службу безпеки України» (1992) як її обов'язки. Проте, визначаючи цю конкретну мету проведення КРЗ, законодавець не визначив саме їх поняття. В частинах 5–6 ст. 8 Закону України «Про контррозвідувальну діяльність»

(2002) наводиться тільки їх поділ на гласні і негласні та відповідні визначення.

Сподіваємося, що прогалину невдовзі буде усунуто. Проект Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про Службу безпеки України» (1992) щодо удосконалення організаційно-правових засад діяльності Служби безпеки України» передбачає внесення зміни і до Закону України «Про контррозвідувальну діяльність» (2002), визначивши у його ст. 1 поняття КРЗ як «комплекс рішень та дій суб'єкта КРД, спрямований на вирішення завдань КРД, що реалізується силами контррозвідки із застосуванням методів та засобів контррозвідки стосовно осіб і об'єктів, що становлять чи створюють загрози державній безпеці України або підвищують ризики державної безпеки, незалежно від правового статусу та місця знаходження (діяльності) таких осіб і об'єктів» (2020).

В сучасній теорії КРД контррозвідувальний захід розглядають як комплекс передбачених законодавством гласних і негласних дій (рішень) суб'єктів контррозвідувальної діяльності, спрямованих на своєчасне виявлення загроз державній безпеці України, запобігання розвідувальним, терористичним та іншим протиправним посяганням спеціальних служб іноземних держав, організацій, окремих груп та осіб на національні інтереси України із застосуванням спеціальних сил, засобів і методів.

З урахуванням зазначеного, використовуваний термін «контррозвідувальні заходи» в дефініції КПКЗ має відображати: по-перше, спрямованість їх здійснення в інтересах контррозвідки та виконання завдань КРД із застосуванням спеціальних гласних та негласних форм, методів і засобів, а по-друге, їх здійснення представниками уповноважених державних органів – суб'єктів КРД.

Зауважимо, що доповнення контрольно-перевірочних заходів терміном «контррозвідувальні» надає їм безпечного характеру, розширює сферу використання та передбачає можливість їх

застосування як гласно, так і негласно, а також використання під час їх проведення спеціальних сил, засобів та методів контррозвідки, що є істотною ознакою, яка відрізняє їх від інших контрольно-перевірочних заходів.

Безпосередній зміст КПКЗ на сьогодні міститься як в базових законах, що регламентують діяльність контррозвідувальних підрозділів СБ України («Про Службу безпеки України» (1992), «Про контррозвідувальну діяльність» (2002), «Про оперативно-розшукову діяльність» (1992) тощо), так і в нормативно-правових актах, прийнятих у період повномасштабного вторгнення. Зокрема, відповідно до п. 5 Порядку перевірки документів в осіб, огляду речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, службових приміщень і житла громадян під час забезпечення заходів правового режиму воєнного стану, визначеного Кабінетом Міністрів України (Порядок, 2021), уповноваженим співробітникам СБ України, в період дії воєнного стану, надано право проведення заходів з перевірки документів у осіб, огляду речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, а також службових приміщень і житла громадян (за винятком обмежень, встановлених у ч. 2 ст. 64 Конституції України (1996)).

Відповідно до цього Порядку вищезазначені повноваження надаються співробітникам СБ України на підставі наказу коменданта, який призначається військовим командуванням. При здійсненні КПКЗ ці повноваження реалізуються з метою виявлення фактів або ознак розвідувально-підривних, терористичних, диверсійних та інших протиправних посягань, віднесених до компетенції СБУ, та причетних до них осіб.

Висновки і перспективи подальших досліджень

Виходячи з викладеного вважаємо, що термін «*контрольно-перевірочні контррозвідувальні заходи*» коректніше відбиває сутність та зміст діяльності контррозвідувальних підрозділів СБ України ніж термін «*фільтраційні заходи*» та одночасно засвідчує їх здійснення в інтересах контррозвідки.

Пропонуємо визначити КПКЗ як дії співробітників контррозвідувальних підрозділів, що проводяться у формі перевірки осіб (окремих їх категорій) на контрольно-пропускних пунктах, декупованих територіях, об'єктах критичної інфраструктури, блок-постах тощо, спрямовані на виявлення фактів або ознак розвідувально-підривних, терористичних, диверсійних та інших протиправних посягань на державну безпеку України, віднесених до компетенції СБ України.

Також, «КПКЗ» краще за «фільтрацію» чи «фільтраційні заходи» корелюватиме з теоретичним концептом КРЗ та варіантами його нормативно-правового закріплення в перспективному законодавстві.

Таким чином, термін «*контрольно-перевірочні контррозвідувальні заходи*» вважаємо найбільш вдалою альтернативою терміну «*фільтраційні заходи*» («*фільтрація*») в діяльності контррозвідувальних підрозділів СБ України, зважаючи на об'єктивну зумовленість його заміни.

Міркування, викладені нами у цій статті, покликані поживавити дискусію щодо удосконалення нормативно-правової термінології українських спецслужб, долучити до обговорення означених проблемних питань зацікавлених науковців.

Подяки

Немає.

Конфлікт інтересів

Немає.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Протиправне вивезення українських цивільних Росією є воєнним злочином і ймовірним злочином проти людяності – нова доповідь Amnesty International. URL: <https://www.amnesty.org.ua/protypravne-vyvezennya-cyvilnyh-rosiyeyu>.

Заява Amnesty International щодо «фільтрації» мирного населення України російськими військами. URL: <https://www.amnesty.org.ua/zayava-amnesty-international-shhodo-filtracziyi-myrnogo-naselennya-ukrayiny-rosijskymu-vijskamju>.

Припинити примусове переміщення мирних жителів України до Росії. URL: <https://www.amnesty.org/en/petition/stop-the-forcible-transfer-of-civilians-in-ukraine-to-russia>.

Виступ Посла Лінди Томас-Грінфілд на засіданні Ради Безпеки ООН щодо фільтраційних операцій Росії. URL: <https://ua.usembassy.gov/uk/remarks-by-ambassador-linda-thomas-greenfield-at-a-un-security-council-meeting-on-russias-filtration-operations>.

Захаров Є. Російсько-українська війна: що таке фільтрація? Права людини в Україні – Інформаційний портал Харківської правозахисної групи 19.02.2024. URL: <https://khpg.org/1608813406>.

Геронтьєва О. «Керівник СБУ Малюк: Просто ми, українці, дуже любимо бавовну» Інтерфакс-Україна. URL: <https://interfax.com.ua/news/interview/868357.html>.

Романюк Б.В. Фільтраційна робота як один із елементів реалізації правоохоронної функції Державної прикордонної служби України. *Освітньо-наукове забезпечення діяльності правоохоронних органів України: Всеукраїнська науково-практична конференція [Серія: Юридичні науки], (Хмельницький, 14 листопада 2008 р.)*. Державна прикордонна служба України, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького. Хмельницький: НАДПСУ, 2008. С. 64–65.

Кузьмін С.А., Борисова О.В. Фільтраційна робота як особлива форма спеціальної правоохоронної діяльності. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2008. № 19. С. 41–48.

Судові та правоохоронні органи України: навч. посіб. О.Ф. Бантишев, С.А. Кузьмін, К.В. Колосова та ін.; під заг. ред. Б.В. Романюка. Київ: Вид. Паливода А.В., 2008. С. 16.

Про затвердження Тимчасового порядку контролю за переміщенням осіб, транспортних засобів та вантажів (товарів) через лінію зіткнення у межах Донецької та Луганської областей: наказ Першого заступника керівника антитерористичного центру при Службі безпеки України (керівника антитерористичної операції на території Донецької та Луганської областей) від 12.06.2015 № 4150г. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MUS24781>.

Лист Державної податкової адміністрації України Щодо організації контрольно-перевірочної роботи від 22.08.2008 № 17143/7/23–4017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v3973225–05#Text>.

Контрольно-перевірочна робота. URL: http://blind.sfs.gov.ua/diyalnist/_pokazniki_roboti/kontrolno_perevirochna_robota.

Велика українська енциклопедія. URL: <https://vue.gov.ua/Фільтрація>.

Словник української мови: в 11 томах. Том 10, 1979. С. 597. URL: <https://sum.in.ua/s/filjtracija>.

Словник української мови: в 11 томах. Том 4, 1973. Ст. 271. URL: <http://sum.in.ua/s/kontrolj>.

Словник української мови: в 11 томах. Том 6, 1975. Ст. 142. URL: <http://sum.in.ua/s/perevirjaty>.

Словник української мови: в 11 томах. Том 3, 1972. Ст. 380. URL: <https://sum.in.ua/s/zakhid>.

Про Службу безпеки України: Закон України від 25.03.1992 № 2229-XII. URL: <https://rada.gov.ua/laws/show/2469–19#n355>.

Про контррозвідувальну діяльність: Закон України від 26.12.2002 № 374-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/374–15#Text>.

Про внесення змін до Закону України «Про Службу безпеки України» щодо удосконалення організаційно-правових засад діяльності Служби безпеки України: проєкт Закону України від 26.10.2020 № 3196-д. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70243.

Порядок перевірки документів в осіб, огляду речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, службових приміщень і житла громадян під час забезпечення заходів правового режиму воєнного стану, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 29.12.2021 № 1456. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1456–2021-p#Text>.

Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР, редакція від 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%DO%BA/96-%#Text>.

REFERENCES

Protypravne vyvezennia ukrainskykh tsyvilnykh Rosiieiu ye voienym zlochynom i ymovirnym zlochynom proty liudianosti (2022) – nova dopovid Amnesty International. URL: <https://www.amnesty.org.ua/protypravne-vyvezennya-ctyvilnyh-rosiyeyu>.

Vystup Posla Lindy Tomas-Hrinifild (2022) na zasidanni Rady Bezpeky OON shhodo filtratsiinykh operatsii Rosii. URL: <https://ua.usembassy.gov/uk/remarks-by-ambassador-linda-thomas-greenfield-at-a-un-security-council-meeting-on-russias-filtration-operations>.

Zakharov Ye. (2024) Rosiisko-ukrainska viina: shcho take filtratsiia? Prava liudyny v Ukraini – Informatsiinyi portal Kharkivskoi pravozakhysnoi hrupy 19.02.2024. URL: <https://khpg.org/1608813406>.

Herontieva O. (2022) «Kerivnyk SBU Maliuk: Prosto my, ukrainsi, duzhe liubymo bavovnu» Interfaks-Ukraina. URL: <https://interfax.com.ua/news/interview/868357.html>.

Romaniuk B.V. (2008) Filtratsiina robota yak odyz iz elementiv realizatsii pravookhoronnoi funktsii Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy. *Osvitno-naukove zabezpechennia diialnosti pravookhoronnykh orhaniv Ukrainy: Vseukrainska naukovo-praktychna konferentsiia [Seriia: Yurydychni nauky], (Khmelnyskyi, 14 lystopada 2008 r.)*. Derzhavna prykordonna sluzhba Ukrainy, Natsionalna akademiia Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy imeni B. Khmelnytskoho. Khmelnytskyi: NADPSU, 2008. S. 64–65.

Kuzmin S.A., Borysova O.V. (2008). Filtratsiina robota yak osoblyva forma spetsialnoi pravookhoronnoi diialnosti. *Borotba z orhanizovanoi zlochynnistiu i koruptsiieiu (teoriia i praktyka)*. Vyp. 19. S. 41–48.

Sudovi ta pravookhoronni orhany Ukrainy (2008): navch. posib. / O.F. Bantyshev, S.A. Kuzmin, K.V. Kolosova ta in.; pid zah. red. B.V. Romaniuka. Kyiv: Vyd. Palyvoda A.V., 2008. 224 s.

Pro zatverdzhennia Tymchasovoho poriadku (2015) kontroliu za peremishchenniam osib, transportnykh zasobiv ta vantazhiv (tovariv) cherez liniu zitknennia u mezhakh Donetskoi ta Luhanskoi oblasti: nakaz Pershoho zastupnyka kerivnyka antyterorystychnoho tsentru pry Sluzhbi bezpeky Ukrainy (kerivnyka antyterorystychnoi operatsii na terytorii Donetskoi ta Luhanskoi oblasti) vid 12.06.2015 № 415oh. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MUS24781>.

Lyst Derzhavnoi podatkovoi administratsii Ukrainy (2008) Shchodo orhanizatsii kontrolno-perevirochnoi roboty vid 22.08.2008 № 17143/7/23–4017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v3973225–05#Text>.

Velyka ukrainska entsyklopediia. URL: <https://vue.gov.ua/Filtratsiia>.

Slovyk ukrainskoi movy (1979): v 11 tomakh. Tom 10, 1979. S. 597. URL: <https://sum.in.ua/s/filjtracija>.

Slovyk ukrainskoi movy (1973): v 11 tomakh. Tom 4, 1973. St. 271. URL: <http://sum.in.ua/s/kontrolj>.

Slovyk ukrainskoi movy (1975): v 11 tomakh. Tom 6, 1975. St. 142. URL: <http://sum.in.ua/s/perevirjaty>.

Slovyk ukrainskoi movy (1972): v 11 tomakh. Tom 3, 1972. St. 380. URL: <https://sum.in.ua/s/zakhid>.

Pro Sluzhbu bezpeky Ukrainy (1992): Zakon Ukrainy vid 25.03.1992 № 2229-KhII. URL: <https://rada.gov.ua/laws/show/2469–19#n355>.

Pro kontrozvidualnu diialnist (2002): Zakon Ukrainy vid 26.12.2002 № 374-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/374–15#Text>.

Pro vnesennia zmin do Zakonu Ukrainy «Pro Sluzhbu bezpeky Ukrainy» (2020) shchodo udoskonalennia orhanizatsiino-pravovykh zasad diialnosti Sluzhby bezpeky Ukrainy: proiekt Zakonu Ukrainy vid 26.10.2020 № 3196-d. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70243.

Poriadok (2021) perevirky dokumentiv v osib, ohliadu rechei, transportnykh zasobiv, bahazhu ta vantazhiv, sluzhbovykh prymishchen i zhytla hromadian pid chas zabezpechennia zakhodiv pravovoho rezhymu voiennoho stanu, zatverdzhenyi postanovoiu Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 29.12.2021 № 1456. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1456–2021-p#Text>.

Konstytutsiia Ukrainy (1996) vid 28.06.1996 № 254k/96-VR, redaktsiia vid 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%DO%VA/96-%#Text>.

UDC 355.404.52

Naidon Yuliana Olegivna – Doctor in Law, Professor, Vice Rector for Research,
National Academy of the Security Service of Ukraine
Kyiv, Ukraine

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1076-0471>
yanaidon@ukr.net

Peliukh Oleh Serhiyovych – Doctor in Law, Head of the Research Lab
Scientific and organizational centre
National Academy of the Security Service of Ukraine
Kyiv, Ukraine

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1399-1643>
olegelyukh@gmail.com

Administrative and verified countermeasures: theory and legal discourse

The purpose of the article is to initiate a scientific discussion on the introduction of the term «administrative and verified countermeasures» (hereinafter – AVC) into the theory of state security and

its law enforcement practice, to substantiate the expediency of its application, to define the essence and content of AVC, and to outline its general characteristics and essential features.

The given article touches upon the initiation of a scientific and practical discussion on the introduction of the new concept into the counterintelligence theory and practice activities – «administrative and verified countermeasures», which should replace the term from the Soviet epoch «filtration measures». This term has finally be dishonoured by inhumane and criminal actions of Russian special services in the temporarily occupied territories of Ukraine.

These days, the filtration measures carried out by the Russian occupiers are accompanied by ill-treatment, torture, threats of death, parents' separation from minor children in filtration camps and other humiliations of human dignity, perceived as arbitrariness, a gross violation of human rights and freedoms, and disregard for the provisions of international humanitarian law by the all democratic world community, international human rights organisations and leaders of the world's ruling states. Therefore, nowadays it is extremely urgent to introduce a new term that would reflect the most signature elements of filtering and assist Ukrainian counterintelligence theory to get rid of terms and concepts inherited from the Soviet era, compromised by gross human rights violations by Russian special services.

The authors consider the AVC to be the most accurate to replace the term «filtration measures» in the activities of the SSU counterintelligence units, defining them as actions of counterintelligence officers carried out in the form of checking up persons (certain categories of them) at control points or certain territories, aimed at identifying facts or signs of intelligence, subversive, terrorist and other illegal attacks within the competence of the SSU and persons involved in them.

These administrative and verified measures are considered to have counter-intelligence nature and observed as a component of counter-intelligence search and an element of ensuring the counter-intelligence regime in the State.

Special attention is paid to the etymology essence and content of the given term, the main principals of the AVC are formulated, certain features of their tactics are pointed out in this study.

Key words: *counterintelligence activity, administrative and verified countermeasures, countermeasures, filtration, filtration camps, filtration measures, Security service of Ukraine.*